

Interjú közgazdász doktoranduszokkal „Igenlő választ adunk arra kérdésre, hogy érdemes-e itt maradni”

Trautmann László: Tagadhatatlan tény ma már a felzárkózási (fejlesztéspolitikai) irány a világgazdaságban. Mi a véleményük, hogyan lehet összeegyeztetni ezt a felzárkózási törekvést a globális stabilitással és a fenntarthatósággal? Milyen feszültségpontokat látnak egyrészt országok/térségek között, másrészt ágazati értelemben (azaz mely ágazatok fognak emelkedni és melyek szorulnak majd háttérbe?)

Szabó Krisztina: Úgy gondolom, hogy a 2008-as válság korszak-meghatározó esemény volt abban az értelemben, hogy a válság előtti időszakot jellemző neokonzervatív, neoliberális értékek alapján rendeződött világgazdaságot a felzárkóztatás igénye és a fenntarthatóság értéke váltotta fel. A 2008-as válság és az abból való nagyon nehéz kilábalás, illetve Európa esetében egy w-alakú recesszió megváltozott globális értékrend felé terelte a nemzetközi közösséget és a nemzetközi szakmai közvéleményt. Míg a 90-es évek végén, a 2000-es évek elején a világgazdaságot az jellemezte, hogy a gazdaságpolitikai irányítás az emberek jólétét (materiális értelemben) a foglalkoztatáshoz kötötték, addig a válság utáni időszakban ezen szemlélet kibővülését figyelhetjük meg. A jólét fogalmát felváltotta a jóllét definíciója, ami a társadalmi haladást jelölő multidimenzionális fogalom. A jóllét fogalma meghaladta a gazdasági determinizmust, a fő cél már nem kizárólag a létfenntartáshoz szükséges feltétel biztosítása, hanem az ehhez szükséges követelmények megteremtése is, úgymint az oktatás, egészségügy, biztonság, demokrácia, sajtószabadság stb. biztosítása. Ennek megfelelően a politikai tervezés szintjén a fenntarthatóság és a fenntartható fejlődés kulcsfogalommá váltak. Egyre több olyan nemzetközi kezdeményezést, megállapodást láthatunk, aminek központi célkitűzése a fejlődő országok felzárkóztatása és fenntartható növekedési pályára való berendezkedésének elősegítése, vagyis a centrum-periféria, fejlett-fejlődő, Észak-Dél aszimmetriák feloldása. Ennek egy bizonyítéka a párizsi COP21 klímakonferencia, ami 2015. december 12-én ért véget a történelmi jelentőségű

---

¹ A cikk megjelent: Trautmann László. 2017. Interjú közgazdász doktoranduszokkal. *Köz-gazdaság*, 1: 5-20. (Részlet.)

Párizsi Megállapodás deklarálásával. Szintén 2015-ben vezették be az ún. Fenntartható Fejlődési Célokat (SDG-k), melyek a Millenniumi Fejlesztési Célokat váltják fel, illetőleg bővítik ki, és egy olyan új, egyetemes érvényű célokat, alcélokat és indikátorokat magában foglaló rendszert alkotnak, amelyet az ENSZ tagállamoknak a következő 15 évben a politikáik meghatározása során figyelembe kell venniük.

Trautmann László: Mindenki ennyire harmonikusan látja a folyamatokat?

Takács Vera: (...) A válság biztosan fordulópont volt. Napjaink gazdaságpolitikai beavatkozásai esetében látni lehet, hogy sem Európa, de akár Amerika vagy Kína sem találja azokat a pontokat, amelyek segítségével a gazdasági növekedés ütemét újra olyan szintre lehetne hozni, amilyenek korábban volt. Éppen ezért egészen rendhagyó válaszok születnek. Ezt támasztja alá például a 2015-ben indított Juncker-terv, aminek a keretében létrehozták az Európai Stratégiai Beruházási Alapot. Így a napjainkban leginkább akut gazdasági jelenségek közül nem a fejlett-fejlődő dialektikát emelném ki, hanem azt, hogy olyan fordulat figyelhető meg a gazdaságpolitika oldaláról – a pénzügypolitika egyes részterületein is, lásd többek között a nem-konvencionális monetáris beavatkozások elterjedését –, ami egy egészen újfajta, érdekes mintázatot mutat. Ezek a folyamatok azt tükrözik, hogy akár nemzeti szinten, akár integrációs szinten sokkal erősebb a beavatkozás a gazdaság működésébe annál, mint amilyen korábban volt.

Trautmann László: Visszatérnék az eredeti kérdéshez. A feszültségpontokat látjuk, de mik lesznek a kitörési pontok, vagy mi lesz a megoldás ezekre a problémákra?

Takács Vera: Véleményem szerint az Európai Unióban az Európa 2020 stratégia keretében is meghatározott célok megvalósítása kerül előtérbe. Ezek a célok az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés alapjainak megteremtésére irányulnak. Ezen belül is domináns szerephez jut a tudás gazdaság létrehozása, továbbá a technológia-intenzív, nagy hozzáadott értékű (pl. high-tech) termékekre való szakosodás. Mindezt az oktatáspolitikát érintő prioritások is támogatják. Ennek kivitelezése során a másik két célkitűzés megvalósítása is integráns része a közösségi növekedési stratégiának.

Szabó Krisztina: Számos olyan jelenség és tényező van ma a világgazdaságban és az aktuálpolitikában, ami a fenntarthatóságot és a fenntartható növekedés iránti igényt és elköteleződést folyamatos kihívások elé állítja. Gondoljunk csak az európai migrációs válságra és az ezzel

kapcsolatos döntéshozatali pathhelyzetre, az olajárak körüli bizonytalanságokra, a Brexitre, vagy a Trump jelenségre. Ezek az események, az eseményeket övező bizonytalanságok, valamint ezen eseményekre adott gazdasági és politikai válaszok a nemzetközi együttműködést lassítják le, esetenként hátráltatják. Azonban azt is eredményként kell értelmezni, ha a globális értékrendek spektrumán eltolódás következik be, és kollektíven megváltozik a nemzetközi közösség értékrend preferenciája, ami valóban így történt/történik.

Ez az eltolódás az ágazati politika alakulásában is megfigyelhető; abszolút egyetértek azazal, hogy egyre nagyobb szerepet kap a tudásalapú innovációra nagyobb hangsúlyt fektető felsőoktatási politika. Emellett ágazati oldalon az energetikai átalakulás, a napjainkban zajló energetikai forradalom és a zöld, megújuló energia előállításának igénye is követi ezt a trendet, és alátámasztja a „fenntarthatóság” mint nemzetközi érték felerősödését (gondoljunk például a 2011-es német energetikai fordulatra, az Energiewende-re).

Trautmann László: Térjünk át a második kérdéskörre. Ebből a szempontból hogyan értékeli a következő négy év várható világgazdasági fejlődését, különös tekintettel az Egyesült Államok alakuló gazdaságpolitikájára? Mely területeken valószínűsítene átrendeződést, és hol fog érvényesülni a folyamatosság?

Szijártó Norbert: Azzal kezdeném, hogy maga az a diskurzus, amit Trump képvisel, és ahogyan majd az Egyesült Államokat vezetni fogja, nagyon más lesz. Mert szerintem egy jóval visszafogottabb négy év, egy „business as usual” jellegű négy év lesz, annak ellenére, hogy már láttunk érdekes dolgokat Trumptól, ilyen volt például a tajvani elnökkel való telefonbeszélgetés; ezt az eddigi amerikai elnökök nem tették meg, hiszen Kínát ismerik el Kínának és nem Tajvant Kínának, vagy Tajvant országnak. Igen, volt nagyon sok ötlet, a mexikói határra építendő faltól kezdve odáig, hogy a NASA nem űrkutatással kapcsolatos költségvetését nullára csökkentik, és nincs globális felmelegedés. De szerintem ez a négy év jóval inkább az amerikai belpolitikáról fog szólni, ottani átrendeződések várhatóak, mint például a medicare-medicaid ellátórendszereknek az átalakítása, az adóreform, ami egyértelműen a magasabb jövedelműeknek a kedvezőbb adózása felé tendál stb. Világgazdasági szempontból pedig kérdés, hogy az USA növekedése hogyan alakul. Megnéztem az IMF növekedési kilátásait, tudom, hogy ez egy eléggé ortodox intézmény, amelyik öt évre előre becsüli a növekedéseket. Sajátos módon a legutóbbi kilátások is még Trump győzelme előtt készültek, nem tudom, hogy azóta mennyiben

változtak meg a növekedési prognózisok, de ha az USA-t nézzük, akkor valószínűleg ez a mostani 2-3 százalékos közötti, inkább 2 százalékos körüli gazdasági növekedés az az elkövetkezendő négy évre is várható.

Az Európai Unió jövője egy nagyon összetett probléma. Vannak országok, ahol nagyon alacsony a növekedés, ezek a periférián találhatók. Vannak országok, ahol 1-1,5 százalékos, közepes növekedés tapasztalható, ilyen Németország és ide tartozik Hollandia is. Ezeket az országokat nevezzük centrumnak, hogyha már ez a centrum-periféria kérdés egyszer felmerült az EU-ra vonatkoztatva. És vannak olyan országok, például a kelet-közép-európai országok, amelyek egy magasabb növekedési ütemmel rendelkeznek: Lengyelország, Szlovákia, Csehország vagy akár Románia. Ez szépen kiátlagol nagyjából egy hasonló növekedési szintet, mint ami az USA-ban van. Tehát várhatóan az EU és USA között a mostani különbség stabilizálódik.

Szabó Krisztina: Kétségkívül nagy átrendeződések várhatóak az amerikai szakpolitikákban, de ha megengeditek, a kérdésre adott válaszokat a kutatási érdeklődésemnek megfelelően, az amerikai segélyezés várható átalakulásával egészíteném ki.

Az ezredfordulót követően az amerikai humanitárius szerepvállalás felerősödött. A George W. Bush által vezetett adminisztráció alatt már világos és jól megfigyelhető preferenciák alapján rendeződött az amerikai segélyezési gyakorlat. Olyan értékek és célok kerültek előtérbe, amik a recipiens ország szükségleteire és a már említett jólét előmozdítására sokkal jobban reflektáltak. Például a Bush-kormány alatt az egészségügyi segélyezés, a HIV-AIDS, malária elleni segélyezés került előtérbe. Ezt a tendenciát bizonyos mértékben követte, valamint kiegészítette az Obama-adminisztráció. Az Obama-adminisztráció segélyezési politikájának prioritásai között találjuk az egészségügyet, emellett fontos célként jelenik meg az afrikai kontinens megsegítése, az élelmiszerbiztonság, illetve Afganisztán stabilizálásának megteremtése. Mind a két elnök – retorika szintjén mindenképp – erős elköteleződést mutatott a humanitárius szerepvállalás iránt. Tették mindezt úgy, hogy OECD DAC2 tagországgként az Egyesült Államok is vállalást tett a szervezet általános célkitűzésének teljesítésére, miszerint az OECD DAC tagállamok a GNI 0,7%-át hivatalos fejlesztési segélyre fordítják. Az Amerikai Egyesült Államok ennek ellenére messze elmaradt az OECD DAC vállalástól (bár a Bush-adminisztráció alatt abszolút és relatív értelemben is nőtt a hivatalos fejlesztési segély mértéke, mégis 2001 és 2009 között legfeljebb a GNI 0,22%-át fordították e célra). Az Obama-adminisztráció nyolc éve alatt a GNI 0,17-0,22%-át fordították hivatalos fejlesztési segélyre. 2015-ben például hozzávetőlegesen 31,08 milliárd dollárt költöttek hivatalosan fejlesztési segélyre, ami az OECD DAC országok között abszolút értelemben a legmagasabb hozzájárulás, mégis az amerikai GNI csupán

0,17%-át teszi ki. Mindezt figyelembe véve nagy kérdés, hogy mi fog történni a nemzetközi segélyezés területén a Trump-adminisztráció alatt. Amit biztosan prognosztizálhatunk az az, hogy az új adminisztráció sokkal kevésbé fogja a recipiens szükségleteket szem előtt tartani és sokkal nyíltabban fog kereskedelmi-gazdasági-biztonságpolitikai motivációk mentén gondolkodni a segélyek felől. A humanitárius megfontolás látszatára keveset – legalábbis kevesebbet – adva a segélyezést a gazdasági érdekeknek megfelelő partnerség kialakításának igénye fogja jellemezni. Tehát a donor-érdekek alapján történő segélyezés előtérbe kerülése várható. Emellett valószínű, hogy a Trump-adminisztráció segélyezési gyakorlata sokkal inkább bilaterális csatornákon keresztül fog történni, semmint multilaterális hozzájárulásokon keresztül. Azaz nem a nemzetközi szakosított szervezetekre bízzák a segélyek folyósítását, hanem olyan bilaterális csatornákat részesítenek előnyben, amelyeket használva a donorország – jelesül az Amerikai Egyesült Államok – saját érdekeit a leginkább maximalizálhatja. Valószínűsíthető az is, hogy a Trump-adminisztráció nem fog arra törekedni – az előző kormányzattal ellentétben –, hogy a segélyezési döntéseit racionálisan, tudásalapú érvekkel indokolja, inkább érzelmeken alapuló, demagóg retorika alapján igazolja a segélyezéssel kapcsolatos kormányzati döntéseket. Ennek a tendenciának az előjeleként értelmezhető Trump 2016. júniusi beszéde, amelyben hangsúlyozta az „America first” irányelvét és leszögezte, hogy meg kell szüntetni azon országok segélyezését, akik „utálják” Amerikát. Az érzelmekre alapozó indoklás mellett a „best deal” szemlélet fogja jellemezni az amerikai segélyezést, melynek következtében az úgynevezett „soft-elemek”, mint a klímavédelem, a jó állam, a nők és a gyerekek helyzete, a demokrácia előmozdítása háttérbe szorul.

Trautmann László: A magyar gazdaság középtávon (a következő 10-15 évben) milyen fejlődési pályán fog végigmenni? Mit gondolnak, 10-15 év múlva hol fog állni fejlettségi szintjét tekintve és mely ágazatok fogják majd adni a magyar gazdaság teljesítményének jelentős részét, várható-e komoly átrendeződés a jelenlegihez képest?

Barczikay Tamás: Szerintem ez nem egy tudományosan kutatható, feltehető kérdés. 15 év a látóhatár, ugye? Menjünk vissza 2001-be. Ugyanezen a helyen, ugyanezt a kérdést felteszik nekünk, s akkor mondunk mindent erről a témáról. Aztán ha megnézzük a történelmet, akkor azóta volt egy válság, később Brexit stb. Ezeket nem lehetett előre látni. Még a GDP-re is csak trendet lehet becsülni nagy hibával.

Takács Vera: Ezzel abszolút egyetértek. Ugyanakkor éppen ezért szükséges a problematikus szakpolitikai kérdésekre fókuszálni, mert talán ezek azok a területek, amelyek esetében a beavatkozási pontokat meghatározva mégis felvázolható egy lehetséges fejlődési, fejlesztési irányvonal. A magyar gazdasági szerkezet, aminek jelenlegi állapotát meghatározza hazánknak az a versenyképességi tényezője, hogy a magyarok viszonylag olcsó munkaerőt jelentenek a külföldi nagyvállalatok számára, azt is eredményezi, hogy a szakképzett munkaerő jelentős része külföldön keres boldogulást. A bérek felnyomása ugyanis nem feltétlenül engedhető meg, hiszen az egy nagyon erős versenyképességi tényező napjainkban. A másik problémakör – amit a 2015-ös Pisa-teszt eredménye is tükröz – az oktatáspolitikával hozható összefüggésbe. A kompetenciaalapú készségek trendszerű, folyamatos romlása jelentős problémára hívja fel a figyelmet. A mi oktatási rendszerünk a közoktatás legegyszerűbb szintjén is sokkal inkább a lexikális tudásra épít. Érdeemes lenne olyan reformtörekvéseknek teret engedni, amik olyan kompetenciák kialakítását célozzák, amiket a diákok, hallgatók később alkalmazni tudnak a munkaerőpiacon. A közoktatás szintjén egészen egyszerű dolgokra gondolok, mint például a szövegértelmezés vagy a logikai összefüggések megtalálása. Ezen a területen ugyanakkor a felsőoktatásnak is nagyon komoly szerepe van. Azt gondolom, hogy a duális felsőfokú képzések bevezetése és elterjesztése nagyon jó megoldás lehet, hiszen a magyar munkaerő-piaci igényeket kapcsolja össze az oktatáspolitikai szakterülettel (így hatással van az oktatásmódszertanra, az oktatástechnikákra, valamint a tartalmi elemekre), tehát a két szektor reflektálni tud egymásra. Döntő fontosságú, hogy milyen mértékben fog a duális képzés rendszere beépülni a felsőoktatásba. Elsősorban tehát az oktatás szerepét emelném ki, amit kulcsfontosságúnak érzek abból a szempontból, hogy Magyarország 10-15 év múlva hol és hogyan fog állni, milyen gazdasági potenciállal rendelkezik majd.

Szijártó Norbert: Az első nagyon apró kritika ezzel a felvetéssel, hogy kompetenciát kellene fejleszteni. Úgy tizenkét évvel ezelőtt, amikor még semmi nem arról szólt a közoktatásban, hogy kompetenciát fejlesszünk, akkor az állt a középpontban, hogy tanulj meg ezeket a dátumokat, és próbáld meg algebrában alkalmazni a Pitagorasz-tételt stb. Akkor jóval magasabbak voltak a Pisa-teszt eredmények, mint most, 10 év után, amikor már nemcsak a mostani, hanem már az előző kormány – úgy érteve előző, hogy a baloldali kormány – is kihangsúlyozta a kompetenciafejlesztést. Így mióta a magyar kormányok a kompetenciafejlesztést próbálják erősíteni a felsőoktatásban, azóta romlanak a Pisa-teszt eredmények Magyarországon, tehát ez egy érdekes kettősség.

Takács Vera: Az irányvonal nem biztos, hogy rossz. A kivitelezés, a végrehajtás egy teljesen más kérdés.

Szijártó Norbert: Az az ágazati struktúra, ami itt van Magyarországon, s amit akár külgazdasági befektetési szempontból próbálnak erősíteni – tehát a járműipartól kezdve, az SSC-ken át az élelmiszeripari területekig, mondjuk húsfeldolgozásig stb. – erős fog maradni, hiszen az egész beszállítói struktúra erre alapszik és azok a vállalatok, amelyek érdeklődnek Magyarország iránt, azok az említett ágazatok miatt fognak idejönni. Azt nem mondom, hogy egy negyedik autógyártó cég egy új típusú autó gyártásával ide fog jönni, de az, hogy a mostani kapacitások a három gyárban növekedni fognak, plusz a beszállítók száma is növekedhet, szerintem azt jelentheti, hogy ezek az ágazatok megmaradnak.

Barczikay Tamás: Az oktatásban nem tudom pontosan, milyen skálán megy ez a Pisa-teszt. 500-as vagy mekkora? Valahogy úgy látom, hogy a nagyságrendhez képest akkora esés nem volt. Mindenki mondhatja azt, hogy a tendencia számít, de ha most megnézzük, hogy mekkora, milyen elosztása van egyáltalán ennek, mekkora a szórása, akkor látszik, hogy ez nem akkora változás, mint amennyire – csúnyán hangzik – túl van lihegve. Szerintem így, ennyiből nem lehet megállapítani. Nyilván nem értek hozzá, nem vagyok ennek a kutatója, de az abszolút változásokat szerintem érdemes kicsit óvatosan kezelni. Nincs elég információ. Lehet, hogy rosszabb, lehet, hogy jobb.

Takács Vera: Létezik olyan nemzetközi tanulmányi teszt, amely a lexikális tudást méri. Ennek eredményei alapján valóban mindig erős teljesítményt tudunk felmutatni. A kompetenciamérő teszteken (szövegértelmezés, logikai összefüggéseknek a megértése, értelmezése) azonban viszonylag rossz és romló eredményt érünk el.

Trautmann László: Ha jól látom, a többség itthon szeretne dolgozni. Van, aki el akarja mondani, hogy miért?

Szabó Krisztina: Alapvetően Magyarországon szeretnék maradni, viszont szeretnék rövidebb időre külföldön kutatni, oktatni.

Barczikay Tamás: Én is így képzelem el. Egy poszt-doktori pozícióval félig Magyarországon félig külföldön.

Szijártó Norbert: Én sem tervezem tartósan külföldön élni. Az előttem szólókhoz hasonlóan én is valami kutatási, oktatási ösztöndíjban gondolkodom. Fél évre, egy évre elmennék külföldre, szóba jöhet Kelet-Európa vagy Nyugat-Európa, Amerika, teljesen mindegy, hogy mi.

Trautmann László: *Mi a véleményük a közgazdaságtudomány jelenéről és jövőjéről? Mit gondolnak, mi az a területe tudományunknak, amelyben jelentős átrendeződés várható?*

Szabó Krisztina: A közgazdaságtudomány gyakran kerül a tudományos kritikák keresztülszébe, és sokszor halljuk, hogy a közgazdaságtan egy nagyon leegyszerűsített tudományterület; matematizálja a matematizálhatatlant, méri a mérhetetlent. Ennek az ortodox kritikának az az alapja, hogy a közgazdaságtan mindenkít racionális aktorként kezel, és minden társadalmi jelenséget ok-okozati felfogásban racionalizál.

Trautmann László: *Jogosan?*

Szabó Krisztina: A kritika bizonyos szinten jogos, hiszen matematizálunk és modellezünk. Azonban meggyőződésem, hogy a társadalmi, gazdasági jelenségek közgazdaságtani értelmezése és megfogása a kevésbé rossz megoldás. Vegyük például a szegénységi küszöb megállapítása körüli tudományos vitát. 2015 októberében a Világbank új abszolút szegénységi küszöböt vezetett be, aminek az értéke 1,9 dollár/nap, vagyis azt tekintjük szegénynek, aki legfeljebb napi 1,90 dollárból él. Ez nyilván egy nagyon egyszerű számolási módszer, hiszen a mutató nem veszi figyelembe a szegénység intenzitását, nem jelöli a pénz vásárlóerejét, a szegénységi küszöb alatt élők közötti egyenlőtleniséget, nem az egyéneket veszi számba, hanem a háztartásokat stb. Mégis úgy vélem, hogy az ilyenfajta kvantifikáció egy „szükséges rossz”, egy szükséges leegyszerűsített értelmezés, hiszen a társadalomtudósok, politikai döntéshozók számára kell egy számszerűsített, jól definiálható kapaszkodó. Ilyen kapaszkodók mentén lehet bizonyos politikai, gazdasági célokat kitűzni és értelmezni, régiókat, országokat összehasonlítani, időbeli tendenciákat felvázolni. Ami a közgazdaságtan jövőjét illeti, két dolgot tartok meghatározónak. Az egyik a már lassan évtizedek óta tartó és egyre bővülő információs forradalom, valamint a Big Data korszak. Ezen adatok számos új módszertani újításra, új modellek kidolgozására ösztönzik a közgazdászokat. Emellett meghatározó iránynak látom az ún. machine learning-folyamat (gépi tanulás) elterjedését és előtérbe kerülését. A machine learning-folyamat azt jelenti,

hogy a számítógépek anélkül, hogy explicit módon programoznánk őket, automatizáltan képesek lesznek lefuttatni bizonyos egyenleteket, például olyan programokat fejlesztettek ki, amelyek képesek megtanulni, hogy mely inputok generálják a legmegbízhatóbb adatokat.

Barczikay Tamás: (..) Egy átlag közgazdász-hallgató 1960-ig tanulja a közgazdaságtant. Tanul mikro1-et, meg makro1-et, nemzetközi gazdaságtant, és onnantól kezdve van egy 50 éves hiány, sok folyamatról nem is tudják, hogy létezik. Általában azért van a „túlracionalizálás” megállapítások tömkelege, mert 50 évnyi gazdasági fejlődést nem tanítanak meg. Ki tanulja ezeket? Aki elmegy AK-ra és utána közgazdasági elemző lesz. Van 50 év, amiről egy átlag közgazdász hallgatónak elképzelése sincs, nem tudja, hogy mi történt abban az időszakban a szakmán belül. Mi is történt ennyi idő alatt? A monetarizmust még talán tanulják. 70-es évek és a racionális változások. Utána a 80-as években az RBC modelleket megcsinálják. 90-es évek, onnan jönnek az új Keynes-i modellek, s most, a válság után elkezdnek bankszektorokat pakolni ezekbe a modellekbe. Van 50 év, amit nem tanul meg egy átlag közgazdász. Persze meg lennének tizedelve, ha mindezt meg kellene tanulni. Az özszes matematikát meg ökonometriát. De ettől függetlenül a legtöbb kritika abból fakad, hogy ilyen körökben nem is hallottak a '60 utáni közgazdaságtanról. S nemcsak az átlag magyar, hanem mondjuk, a külföldi business-hallgató sem. Ez a téma általában viták tárgyát képezi. Sokat szoktam ilyeneket olvasgatni. Nem szólok hozzá már egy jó ideje, mert ezek 50 évvel ezelőtti koncepciók. (...) Gyakori jelenség, hogy úgy írnak neoklasszikus közgazdasági, vagy utána lévő közgazdasági kritikát az emberek, hogy valójában nem értenek hozzá. Érdemes elolvasni Mellár Tamás „Szemben az árral” című könyvét. Ő generációról generációra leírja, hogy mi a baj ezekkel a modellekkel. Abban a könyvben valóban jó „belső kritika” található. De kívülről egyébként nem lehet megítélni, ha az ember nem szenvedte át magát egy meghatározott mennyiségű egyenlet megoldásán.

Szijártó Norbert: Én voltam olyan szerencsés, hogy tanultam intézményi közgazdaságtant, magatartás-gazdaságtant, fejlődésgazdaságtant és még folytathatnánk, itt az egyetemen belül, az adott tanszékeken. Már nincsen olyan – nevezzük neoklasszikusnak a mostanit – DSGE-modell, amivel például jelentkeznek az American Economic Review-be, hogy megjelentessenek egy cikket, amiben már homo oeconomicus lenne. Tehát ez már módszertanilag annyira szétterjedt és ökonometriai modellezési szempontból annyira bonyolulttá lehet tenni a dolgot, hogy nem kell homo oeconomicus-sal számolniuk. Viszont én sokkal inkább úgy gondolom, hogy maga ez a kvantifikáció jellegű dolog nemcsak a közgazdaságtanban van, ugyanúgy van politikatudományban, szociológiában stb. Nyilván a közgazdaságtanban a legerősebb

és kialakított egy olyan elefántcsont-tornyot, ami miatt sok esetben már csak a cikkek bevezetését és összegzését lehet érteni, a többi a modellezésről szól. S, ami a legnagyobb probléma, hogy a cikk nem valami policy-ajánlást vagy valami ilyesmit szeretne adni, hanem sokkal inkább a módszertani finomságokról szól, arról például, hogy hogyan kell átkalibrálni a modellt,

Barczikay Tamás: Amiket itt felsoroltál, az jelentős részben már ma is matematizáltak. Mondjuk a viselkedés-gazdaságtan ugyanúgy matematizálva van. Például az intézményin belül Acemoglu 2001-es cikke², amit mindig szoktunk tőle idézni. Az full-ökonometria. Instrumentális változók módszerével dolgozik. Szerintem, ami követendő irány az az, hogy fogják ezt a hatalmas eszközkészletet, ami megvan - ezt három-öt év alatt meg lehet tanulni - és utána hoznak olyan problémákat, amik mainstream-en kívüliek. És ezekből egyébként jó cikkeket lehetne írni. De még az se igaz így kerek-perec, hogy ezek a modell-kalibrálás játékok nem működnek. Hadd mondjak egy példát! Az emberek kockázatkerülési együtthatóját szokták számolni a pénzügyi modellekben, és általában az a probléma ezzel, hogy amikor bevisszük a valós adatokat, akkor olyan irreálisan nagy értéket kapunk erre, ami elképzelhetetlen. És akkor, ha jól emlékszem, a következő példát tanultam annak idején. A következő két lehetőség közül kell dönteni. A játékos 50%-os valószínűséggel megmásfészerezi az összes szellemi és vagyoni tőkéjét, vagy 50%-os valószínűséggel elveszti ennek a felét. A b-verzió talán az volt, hogy megkérdezik tőle, hogy mennyit áldozna fel a 100%-ból ahhoz, hogy ne kelljen részt vennie ebben a játékban. Olyan értékek jöttek ki, amik azt jelentik, hogy a 49%-át odaadná az ember a saját tőkéjének, hogy ne kelljen részt vennie a játékban. Ilyen hatalmas paraméterértéket kaptunk. S jött valakinek az az ötlete, hogy vigyük be a modellbe azt, hogy az emberek nem azt optimalizálják, hogy nekik mennyire jó, hanem azt, hogy az átlagtól mennyire térnek el. Tehát irigységet tesznek tulajdonképpen a modellbe. Ez már levitte mondjuk egy jóval kisebb értékre a kockázatkerülési együtthatót, ami már racionálisan értelmezhető volt. Ez a kalibrálás játék, amit mondasz. Azért ennek is vannak olyan részei, amik jól működőek és szép eredményeket lehet vele kapni. Ezzel például lehet magyarázni azt, ahogy az emberek viselkednek.

Trautmann László: A fenti kérdésre adott válaszok fényében – és egyébként is – hogyan lehet javítani a BCE doktori képzéseit? Önök mely területeket erősítenének és melyeket éreznek feleslegesnek?

---

² Acemoglu et al (2001): „The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation” The American Economic Review, 91(5)

Szabó Krisztina: Az itt jelenlévők (...) a Nemzetközi Kapcsolatok Multidiszciplináris Doktori Iskola doktorandusz hallgatói (...). Ahogy a doktori iskola neve is jelöli, a nemzetközi kapcsolatok tudományterület multidiszciplináris jellegű, tehát számos rész-tudományterületet magába foglal. Ennek megfelelően a doktoranduszok kutatási témája is nagyon szerteágazó. Az eltérő kutatási érdeklődéseket szinte lehetetlen olyan közös nevezőre hozni, ami mentén egy egységes, és mindenki kutatása szempontjából hasznos doktori képzést meg lehetne szervezni. Emiatt azt gondolom, hogy nem konkrét, lexikális tudás alapú órákat kellene szervezni, ha nem sokkal inkább módszertani fókuszú kurzusokat kell ajánlani a doktorandusz hallgatóknak.

Trautmann László: Ezen statisztikát ért?

Szabó Krisztina: Igen, többek között statisztikát, ökonometriát, gazdasági modelleket taglaló kurzusokat stb. Magán a módszertani képzés erősítésén túl fontosnak tartom a kutatási skill erősítését. A mi doktori programunk abszolút ilyen irányba kezdett el változni és az igényeknek, nemzetközi doktori-képzések tendenciáinak megfelelően folyamatosan változik is.

Barczikay Tamás: Egy hasonló véleményt szeretnék megfogalmazni, csak annyiban módosítanám az egészet, hogy korábban, már a doktoriképzés előtt kell megkezdeni ezeket a változtatásokat. Miért? Azért, mert mire valaki eljut a PhD-szintre, addigra van egy téma, ami legalábbis érdekli. Le kellett valamikor írnia 5-10 oldalban, hogy felvegyék a doktori iskolába. Van valami irányvonal. Akkor vagy azt kellene csinálni, hogy itt elkezdni és az első két évben, 6-12 kredit értékben ezt tanulgatja szépen, apró lépésekben, hogy legyen is fogantja az egésznek. Vagy szerintem sokkal optimálisabb dolog lenne, hogyha ezt elkezdenénk már a mesterszinten. És mindenkinek meglenne, aki elvégzi a mesterszakot. Sok esetben, aki elvégzi az alapszakot és jelentkezik mesterszakra, túl sok új információval nem fog találkozni. Számvitel kicsit bővebben, mint eddig, pénzügy kicsit bővebben, mint eddig. És ha már mesterszakra elkezdenék – mondjuk egy-egy félévet – ökonometriával foglalkozni, akkor egyrészt látnák azt, hogy ki az, aki el bírja végezni a doktorit, és el is fogja. Mikor már megírt egy 10 oldalas dolgozatot, tehát már van elképzelése arról, hogy meg lehet-e csinálni egyáltalán a kutatását, van-e rá lehetőség. Nem fut bele olyanba, hogy másfél év múlva rájön, hogy nincs hozzáférhető adat, nem tudja a témáját feldolgozni. Ilyen előfordulhat. Másrészt ebben az esetben nem lenne tulajdonképpen fiktív értéke a mesterdiplomának. Lenne valami új, amit kapnak.

Trautmann László: Köszönöm a beszélgetést!